

DET SVENSKA POSTKONTORET I HAMBURG OCH DESS POSTSTÄMPLAR

av Curt Haij

Hamburgs centrala läge i norra Europa och dess livliga handel med omgivande städer och länder nödvändiggjorde under mitten av 1200-talet att stadens myndigheter inrättade ett eget postbudsväsen för befordran av deras skrivelser. Buden ägde dock rätt att även medföra privatpost, som i huvudsak utgjordes av affärskorrespondens och för vilken avgift upptogs och tillfördes stadskassan.

Under 1500-talet hade Hamburg som en av Hansans viktigaste städer fått en sådan ekonomisk betydelse för handeln i Europa, att stadens köpmän själva organiserade ett postbudsväsen med ridande postbud som trafikerade postlinjer från Hamburg till andra betydande städer i såväl Tyskland som angränsande länder. Sålunda var vid slutet av 1500-talet Hamburg en betydande postort ej endast för de egna postlinjerna utan också för det Thurn & Taxiska postväsendet och för postlinjer, som utgick från Amsterdam och Antwerpen m. fl. städer. Köpmännen i staden tillsatte därför år 1591 Hamburgs förste postmästare med uppgift att övervaka och leda den hjälppersonal, som var sysselsatt med insamling och utlämning av ankommande och avgående post.

En regelbunden posttrafik med de nordiska länderna kom först år 1602 till stånd genom linjen Hamburg—Köpenhamn. Den väg postbuden tog berodde på årstiden, på sommaren gick linjen över Segeberg—Heiligenhafen—Looland—Vordingborg—Köpenhamn och om vintern över Schleswig—Flensburg—Odense—Köpenhamn. Den danska postlinjen var mycket välorganiserad och ekonomiskt kraftigt understödd av den danska kungen. Via Köpenhamn gick posten vidare till och från Sverige, Norge och Finland.

Underåttelse

Correspondenterne, til foreskommande af otillåtelig Samling af Aklændsta og så kallade vidare och längre bortt om Hamburg gående private Brev/ under et Couvert til Kongl. Svenska Post-Contoiret i Hamburg.

Söndl. Commisarién vid Svenska Post-Contoiret uti Hamburg, Johan Friedrich König, har nyligen i vederbörlig Ört gihvitt tillkänna/ huruledes nästan hvarje Post-Dag till honom från öfverhande Private Paquetter, hvarumman nu befinnes intet annat/ än vidare eller längre bortt om Hamburg dräbe Private Brev/ genom hvilket misbrut/ han berättar sig en allena för sin egen del komma at skada i anseende onöfskad/ utan öf Post-Insomiten blifwa försvagad/ Postkärenskaperna bradte i orda och han self/ tillika med de öfrige Post-Vertenue/ förjatt i ondbart och förtrefligt arbete/ genom sile Paquetters mångfaldige återständning. Till foreskommande af en sådan i Kongl. Postordningarne förbuden och otillåtelig Samling af många Brev under et Couvert till Kongl. Svenska Post-Contoiren i Hamburg öfverhande König i Hamburg öfverhande Private och adresserade Brev under et Couvert till Kongl. Casian kan lida i des tillkännige Inlädt/ det midte bemänte Commisarie då låta införda af Brevfågarne i Hamburg behörigt porro för besamning/ eller och låta sådana Brev qvarligga vid Kongl. Svenska Post-Contoiret i Hamburg/ till des de af Brevtwans afsändare utlösas/ emot wänligt Post-portos redigande. Hwad åter angår den andra sfforan omänte och aldeles emot Förordningarne stridande Samling af de så kallade vidare om Hamburg gående Brev under et Couvert till Commisarién vid Kongl. Svenska Post-Contoiret i Hamburg, så har Kongl. Majest och Kistens Casian Collegium tillika förordnat/ at endr någon Correspondent här i Sverige samblar och afsänder med Posten under et Couvert och adressie till bemänte Commisarie eller Kongl. Svenska Post-Contoiren i Hamburg et eller flere vidare gående Brev/ för hvilka det förskutne Porto så wäl som Brev-Rånen emellan Sverige och Hamburg bör vid Kongl. Svenska Post-Contoiren här i Sverige vid utskiffringen strax betalad/ det må en sådan Correspondent då ställa sig self/ om sådane des Brev blifwa ligande aldeles efskallie i Hamburg eller och tubafars stfäde/ aldersfund ingen obekant kan twinga Kongl. Commisarién vid Svenska Post-Contoiret i Hamburg at af egne Medel stå i förskott och utgått för det Porto, som bör erläggas till skämdande Posters Post-Rubter i Hamburg, för sådane Brevs vidare besfordran med deras Posters härifrån till de längre bortt belagde Örtter och Städer/ hvarihån Brevsen äro adresserade, ty heller kan Cronan och Post-Cassian belåsas med sådant Portos betalande till Utrikes Potentaters Post-Contoirer, då besamning intet förut här i Sverige blifwit elagdt efter Förordningen/ till förskingne af den mifning/ som Kongl. Majest och Cronan tager derwid på Post-Porto emellan Post-Contoiren i Sverige och Hamburg, hwareff ingen utlöser de härifrån ditkommande vidare gående och oberalte Brev/ som där ty skada. All detta blifwer nu på mid/ en ligit Kongl. Majests och Kistens Casian Collegii Bälbe-nite Resolution, allmänt samligt gjordt/ till Correspondenternes underåttelse och åtvarning. St. ekholm den 16 Martii 1738.

J. F. v: Schantz.

And. Rydman.

Cirkulär 1738 angående privatbrev på längre sträckor än till svenska postkontoret i Hamburg.

Den svenska postverksamheten i Hamburg

Enligt från år 1613 bevarade räkenskaper skulle det i Hamburg nämnda år ha existerat ett svenskt postkontor men någon regelbunden postgång torde knappast ha ägt rum och tydligen lades verksamheten ner för att senare på allvar återupptagas år 1620.

Den 20 januari 1620 anmodade Gustaf II Adolf sin representant i Hamburg, holländaren Leenart van Sorgen, att lämna en rapport över möjligheterna att genomföra en postförbindelse från Hamburg genom Danmark till Markaryd vid gränsen till Skåne, som då ännu tillhörde Danmark. Den 21 februari sände van Sorgen en utförlig rapport i vilken han förklarade, att planen var genomförbar om även affärsbrev finge medtagas och Christian den IV, kungen av Danmark, lämnade sitt tillstånd härtill.

Leenart van Sorgen, som under tiden blivit utnämnd till svenskt sändebud i Hamburg, lät den 21 juni förskottera medel till den Thurn & Taxiska postmästaren i Hamburg, Hans Jacob Klainhans, för att denne skulle inrätta den önskade postförbindelsen, vilken öppnades den 28 juli 1620 enligt vad som framgår av räkenskaper, vilka undertecknats av Klainhans i egenskap av Sveriges postmästare i Hamburg.

Av dessa framgår att postbefordringen avsåg brev från Hamburg till Stockholm via Helsingör i vilken stad ett svenskt postkontor redan var inrättat. Postförbindelsen möjliggjorde regelbunden postbefordran, en gång i veckan, av betalda affärsbrev från Hamburg och givetvis främst av den statliga korrespondensen mellan de i Tyskland under 30-åriga kriget stationerade svenska arméerna och moderlandet. Antalet privata brev uppgick endast till 3 à 4 stycken i veckan. Något svenskt postkontor öppnades således ej vid denna tidpunkt när postgången administrerades av van Sorgen, som även var postmästare för den Thurn & Taxiska posten.

Den 28 juli 1620 tog således den svenska postförbindelsen med Hamburg sin början. För att hugfästa 300-årsminnet härav utgav det svenska postverket den 28 juli 1920 ett 20-öres frimärke med Gustaf II Adolfs bild i profil, tecknad av Olle Hjortzberg.

År 1625 ersattes Klainhans av en svensk, Anders Svensson. Efter dennes död 1630 blev Johan Adler Salvius sändebud i Hamburg och han anställde en hamburgare, Andreas Wechel, som svensk postmästare därstädes. Wechel utnämndes av Axel Oxenstierna vid 1635 års utgång

Frimärke utgivet 1920 med anledning av att 300 år förflutit sedan det kungjordes att även privatbrev fick sändas mellan Sverige och Hamburg via Danmark.

till svensk generalpostmästare i Stockholm för det svenska postverket, som enligt förordningen av den 20 februari 1636 denna dag började sin verksamhet.

Genom att de svenska arméerna trängde allt längre söderut aktualiserades behovet av säkra och snabba förbindelser via Hamburg med hemlandet. Därför beslöt den svenska regeringen år 1634 att inrätta en ridande post från Frankfurt am Main över Hamburg och Lübeck samt vidare till Sverige.

Vid fredsslutet mellan Sverige och Danmark i Brömsebro år 1645 tillförsäkrade sig Sverige rätten att inrätta en egen postlinje över Helsingör och Köpenhamn genom Schleswig—Holstein till Hamburg.

Någon regelbunden sjöpostförbindelse mellan det svenska fastlandet och Tyskland förefaller ej varit aktuell förrän år 1684 då Carl XI i en kunglig skrivelse till den svenske residenten i Hamburg befaller honom att låta inrätta en »bekvä» postlinje mellan Pommern och den skånska kusten för att underlätta postbefordran från det svenska postkontoret i Hamburg och som även skulle vara till de resandes bekvämlighet. Denna post var således vad man kallade en »farande» post till skillnad från den ridande posten via Danmark. Likaledes skulle inrättas en postlinje till lands mellan Rostock i Pommern och Hamburg. Uppdraget skulle utföras av Landrentmeister Marten Klinckow och Postinspector Johan Cannolt.

I skrivelsen nämns det svenska postkontoret i Hamburg. Detta inrättades troligen år 1674. Det lär finnas bevarad en skrivelse från

Sveriges dåvarande representant i Hamburg till stadens senat, vari det tillkännages »att postkontoret, vars anläggning konungen beslutat, icke skulle komma att på något sätt skada stadens postväsen utan endast hade till uppgift att samla till Sverige bestämda brev och sända dem hit i förseglade paketer».

I en kunglig skrivelse av den 24 april 1684 befalldes regeringen i hertigdömet Brehmen att tillse att svenske postmästaren i Hamburg i »priviligerten und unter unser protection stehenden Hausse beständig verbleiben möge».

Enligt Kanslikollegiets protokoll av den 6 okt. 1692 beslöts att svenska postkontoret i Hamburg om möjligt skulle flyttas till svenske residentens hus. Den 5 november samma år fick genom en kungl. skrivelse svenske ministern i Hamburg order att »vår post skall förvaltas och utfärdas uti Edert hus». Ministern skulle även ha uppsikt över det svenska postväsendet i Hamburg.

Före denna tidpunkt kan man förmoda att postkontoret var beläget i det hus som postmästaren bebodde. Att anta att postmästarens bostad och postkontoret tidigare varit inrymda i skilda hus är alltför osannolikt. Detta bestyrkes också av en skrivelse från år 1704 från Senaten i Hamburg till kungen av Preussen:

»Schweden hatte kein eigenes Posthaus, auch keinen Postmeister (es gäbe hier nur einen kaiserlichen Postmeister) sondern statt dessen hätte Schweden einen hiesigen Bürger als Postkommissar angenommen.» År 1706 förbjöd senaten borgaren i fråga, Bartholdus Huswedel, att befordra andra än svenska brev och meddelade att han såsom edsvuren borgare hade att rätta sig därefter.

Emellertid lät Huswedel år 1707 en forpost avgå regelbundet till Bremen, enligt hans egen uppgift på befallning av den svenske kungen. Däremot protesterade senaten, som ansåg åtgärden inkräkta på stadsprivilegierna. År 1720 ersattes Huswedel av en svensk undersåte, Johan Friedrich König, vilken senare blev svensk resident i Hamburg. Fr. o. m. detta år förblev ledningen av den svenska poströrelsen i Hamburg i händerna på den svenske residenten (ministern) där.

Några större förändringar i postförbindelsen med Hamburg synes ej ha inträffat under 1700-talet. Från 19—20 juni 1792 finns emellertid bevarat en s. k. tidsedel från det svenska postkontoret i Helsingör, som kan ha sitt intresse. Av denna framgår den exakta rutten till Hamburg med angivande av den fastställda maximalt tillåtna tiden för resp. delsträckor. Där finns också noteringar om använd tid för den aktuella

Ankomst till det Christianstads Postkontor, den 18. Febr. 1806.

Cirkulär till Samtliga PostFörvaltare.

Kongl. Maj:t har medelst nådig Skrifvelse kungjort, att kommunikationen emellan Ystad och Stralsund kommer, så mycket årstiderna tillåta, att fortsättas under Svenska Tropparnas varelse i Tyskland, och för att öppna en mindre kostsam väg för Familj-angelägenheter emellan de hemmavarande och utkommenderade, har Kongl. Maj:t i nåder godt funnit att inställa det förbud, som för fredliga tider är utfärdadt, att på Postjakterna emottaga enskilda Bref, samt att den vanliga Taxan för bref hvilka gå öfver Hamburg, som hittills varit den enda emellan Sverige och Pommern tillätne Postväg, i allmänhet nedsattes till hälften för dem, som öfver Ystad korrespondera med den utevarande Armén, samt dess bref till sina hemmavarande; blifvande PostTaxan öfver Hamburg oförändrad för alla, och måga, till förekommande af missbruk, inga bref, adresserade till Hamburg, på denna väg emottagas, på det ej intågten vid den Tyska Posten må minskas. Detta Kongl. Maj:ts nådiga Beslut varder Hr PostFörvaltaren meddeladt till nogaste esterrättelse, och har Hr PostFörvaltaren att derom på vanligt sätt låta vederbörande Korrespondenter underrätta, med underrättelse derjemte, att alla sådana bref till Arméen komma att adresseras och paketeras till Svenska Fält-Post-Kontoret, med Frankering öfver Ystad. Stockholm af Kongl. ÖfverPostDirektionen d. 8 Febr. 1806.

F. EHRENHEIM.

*Ankomst till d. 18.
Febr. 1806*
PM 12103

E. P.
G. HALLGRÉN.

Cirkulär 1806 angående nedsättning av brevtaxan till det svenska Fält-Postkontoret i Tyskland — ett beslut som inte inverkade på brevtaxan till Hamburg.

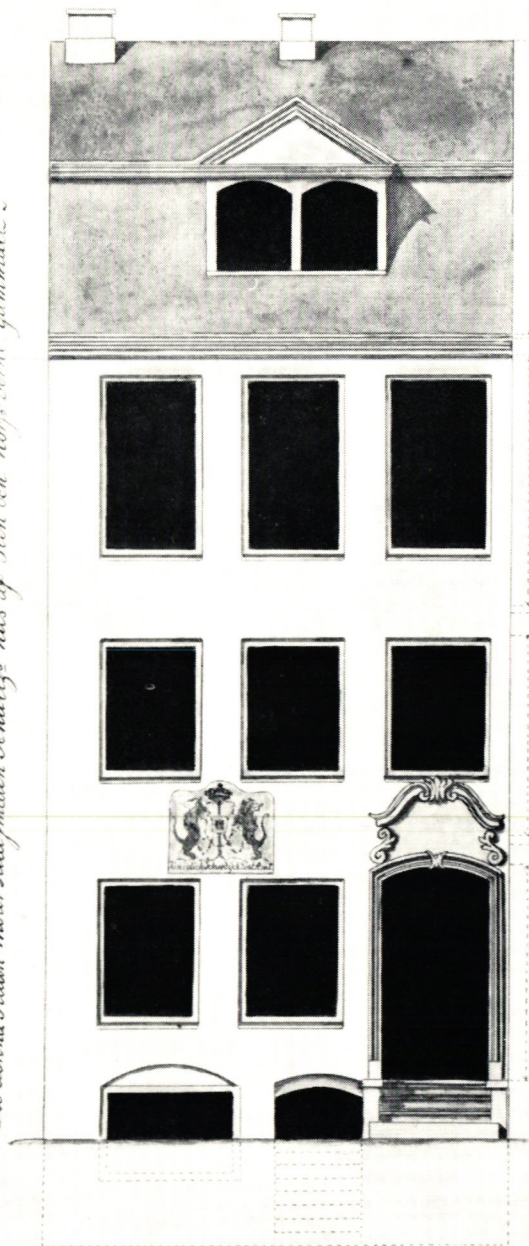
posttransporten. Linjen hade följande sträckning: Helsingör—Ostedt—Sorö—Corsöer—Nyberg—Odensee—Assens—Aresund—Ball—Rendsburg—Hamburg. Maximalt tillåten tid var sammanlagt 28 timmar, men den aktuella transporten dagarna 19—20 juni tog endast 20 $\frac{3}{4}$ tim. En annan tidsedel från svenska postkontoret i Hamburg är från april månad år 1811 för transporten Hamburg—Helsingör, som delvis gick en annan väg och visade en maximalt tillåten färdtid av 34 $\frac{1}{2}$ tim. Den tog vid den aktuella tidpunkten hela 45 tim. På tidsedeln var dock noga antecknat för två av delsträckorna att postiljonen hade hindrats p.g.a. kraftig storm. På tidsedlarna var det också angivet vilket straff som väntade de stackars postiljonerna om de ej höll stipulerad tid eller slarvade med posten. Naturhinder som storm och snö samt olyckshändelse godtogs dock som ursäkter och skäl för försening. Man kan därför förmoda att överskridandet av den stipulerade tiden vid detta tillfälle ej föranledde någon allvarligare åtgärd.

Som tidigare nämnts hade det svenska postkontoret i Hamburg förbindelse med Sverige endast en gång i veckan. Senare inrättades emellertid två förbindelser i veckan. I Hamburgs fickkalender av år 1794 tillkännagavs det att den ridande svenska posten inträffade två gånger varje vecka med brev från hela Sverige och Finland.

Från och med år 1799 var det svenska postkontoret inrymt i ett eget hus, beläget vid Spersort, en gata i närheten av Domkyrkan. Några år senare såldes det dock. Efter den stora branden i Hamburg 1842 lät staden på egen bekostnad bygga en stor palatsliknande byggnad avsedd att rymma alla de postförvaltningar, som då saknade egna posthus. Till dessa hörde Hamburg, Hannover, Sverige och Thurn & Taxis. Men Sverige begagnade sig ej av denna möjlighet så länge som postkontoret var underställt den svenske residenten i Hamburg. Detta förhållande rådde ända till år 1856, då även Sverige flyttade sitt postkontor till stadens posthus.

I början av 1800-talet rubbades postgången genom den franska invasionen under Napoleon och postkontoret stängdes helt då Sverige råkade i krig med Frankrike. År 1809 tillät dock fransmännen postbefordran från Hamburg sjövägen till Sverige men först efter första Paris-freden den 30 maj 1814 återupprättades den ridande posten genom Danmark. Postkontoret öppnades dock ej förrän efter fransmännens avtågande den 7 juni. Genom Kiel-freden den 14 januari samma år förenades Norge med Sverige och detta föranledde att postkontoret ändrade namn till Kongl. svenska och norska postkontoret.

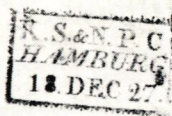
På denna sidan möter Sällskapet Schultzs hus af sin och korporens gammalt.

Här möter Vi som handlararen Jöregårdens hus af majors Ruckbygnad, på en gång byggt med detta.

Gatan Spersort.

*Fasaddritning av det svenska postkontorets byggnad i Hamburg.
Den låg vid Spersort nära domkyrkan (1799).*

35
L
5
Högloflige Kongl. Commerce
Collegium
Stockholm
ESTADO PAR
PERFECTO
100
CATALUÑA

*Brev från Spanien via Hamburg till Stockholm 18.12.1827 med den äldsta stämpel-
typen K.S. & N.P.C. (Königliches Schwedisches und Norwegisches Post Comptoir).
Tillhör författaren.*

Poststämplarna under tiden 1823—69

Det är ej fastställt exakt när poststämplar började användas vid det svensk-norska postkontoret. Tidigaste året från vilket ett stämpelavtryck f. n. är känt, är 1823. Stämpeln har en fyrkantig ram sammansatt av små ca 2 mm långa ornament, en idé troligen influerad av den poststämpeltyp som åren 1820—1833 användes vid det hannoveranska postkontoret i Hamburg. Inom ramen står överst K.S. & N.P.C (Königliches Schwedisches und Norwegisches Post Comptoir) och därunder Hamburg. Under Hamburg datum i siffror och månadens namn i förkortning åtföljt av de två sista siffrorna i årtalet. Denna stämpel var i bruk till framemot slutet av år 1842, då den efterföljdes av en annan med dubbel heldragen cirkulär ram som har den yttre cirkeln »dubbel». I ramens övre del K.S. & N.P.A. (Königliche Schwedische und Norwegische Post Amt) och nedtill Hamburg. I mittpartiet är med siffror angivet datum, månad och år. Denna stämpeltyp var i bruk till år 1857, då den ersattes med en liknande stämpel med dubbel cirkulär ram men med inskriptionen K.S.P.A. (Königliche Schwediche Post Amt). Stämpeln var i bruk tills postkontoret stängdes år 1869.

N. 1.

Luk. den 2 Jan. 1860.

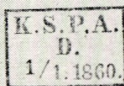
Til

Kong. General Poststyrelsen!

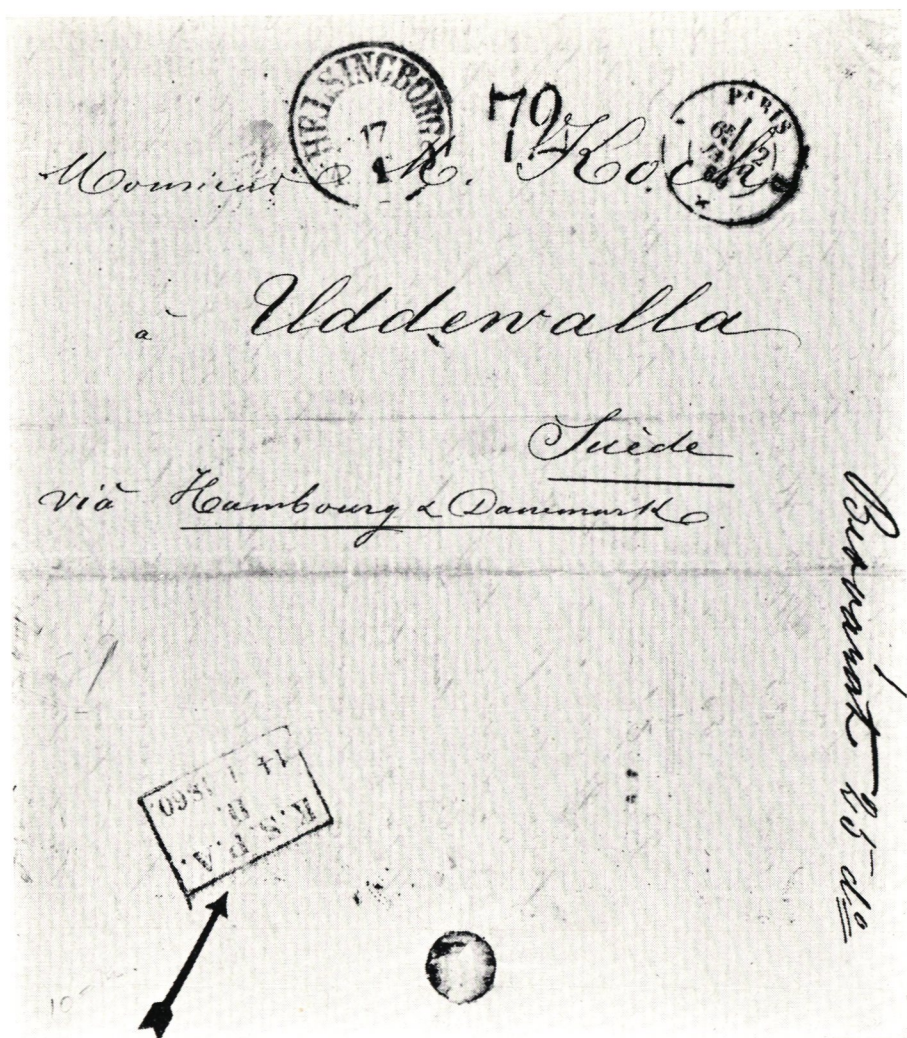
✓ 1860 den 2 Jan. fredd. over sin esp.

✓ Med anledning af Kong. Styrelsens skriftelse af den 1 decemr har kontant løst påfærdige og klædet, af tilføjet utseende, for de her af afgivne postfærdigheder, hvilke skole kære på trævedeser og mæst fra alle med den dag, om hvilke her har alle afledt Kong. Styrelsens nærmere fremskrift.

Samtidig af Kong. Høiester Postkontoret den 27 December 1859.

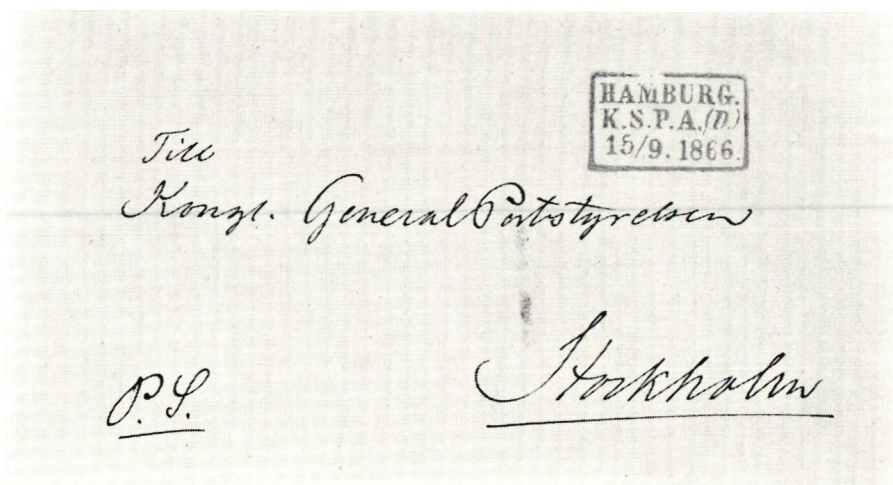
Carl Melberg

Brev från Paris till Uddevalla (via Hamburg, Danmark och Hälsingborg) med Hamburgstämpeln utan namn den 14.1.1860. Tillhör författaren.

J. C. Hellbergs skrivelse till Generalpoststyrelsen 27.12.1859 med prov på en föreslagen ny stämpeltyp (namnet Hamburg saknas).

Enligt en uppgift lär ett stämpelavtryck redan från år 1856 ha iakttagits. Om avtrycket varit otydligt kan dock en förväxling lätt ha kunnat ske mellan 1856 och 1858. Troligt är, att stämpeln togs i bruk först år 1858, eftersom postkontoret officiellt fr o m den 14 april detta år åter benämndes »Svenska postkontoret».

Brev från Hamburg till Stockholm (via Danmark) den 15.9.1866. Denna stämpel har texten Hamburg. Tillhör Postmuseum.

Enligt en skrivelse från Kungl. Generalpoststyrelsen den 1 december 1859 skulle den nya stämpeln användas för brev, som från Hamburg sändes via Preussen till Sverige. I samma skrivelse anmodades postmästaren i Hamburg att anskaffa ännu en stämpel för stämpling av brev, som transporterades via den svenska postlinjen genom Danmark. I ett brev till Kungl. Generalpoststyrelsen den 27 december lämnar postmästaren ett provavtryck av en dylik stämpel, som han låtit tillverka och anhåller samtidigt om meddelande från vilken dag denna kan tagas i bruk.

Stämpeln, som har en fyrkantig ram, innehåller bokstäverna K.S.P.A., och därunder (D) (über Dänemark), som anger färdvägen samt datumsiffror och årtal. Egendomligt nog saknar den namnet Hamburg, vilket torde ha berott på ett förbiseende. Det är troligt att stämpeln togs i bruk fr o m ingången av år 1860 utan att något tillstånd hade ingått från Kungl. Generalpoststyrelsen i Stockholm. Brev med denna stämpel är nämligen kända från januari månad 1860. Troligt är emel-

Till
Kongl. General Poststyrelsen

P.S.

Stockholm

Brev från Hamburg till Stockholm (via Preussen) den 13.1.1867. Tillhör Postmuseum.

lertid, att stämpeln ej vann höga vederbörandes godkännande eftersom den kort därefter ersattes med en stämpel liknande den första Hamburgstämpeln med fyrkantig ram men nu med förkortningen K.S.P.A. (D) och därunder årtal jämte datum och månad i siffror. Denna stämpel var den sista som togs i bruk vid det svenska postkontoret i Hamburg.

Orsaken till att man i stämpeln utelämnade den norska beteckningen och även ändrade namnet på postkontoret torde ha varit den, att posttrafiken på Norge visat sig vara praktiskt taget obefintlig eftersom den ojämförligt snabbaste förbindelsen gick över Danmark. Därvidlag hade man en mäktig konkurrent i det danska postkontoret i Hamburg, som slutligen f o m 1858 ensamt övertog all postbefordran till Norge med direktgående ångfartyg från Hamburg. Endast då sjöfarten under vintermånaderna var hindrad p.gr. av isförhållandena, befordrades den norska posten över Sverige.

Den 30 maj 1855 avlog Kungl. Generalpoststyrelsen i en Kungl. skrivelse ett av Stockholms Handelsförening framställt förslag om indragning av det svenska postkontoret i Hamburg. Man bestämde samtidigt att, när dåvarande postkommissarien och ministerresidenten i Hamburg avgick, postkontoret skulle omorganiseras och personalen bestå av: 1 kommissarie, 1 kontrollör, 1 ordinarie och 1 extra kontors-skrivare samt 3 ordinarie och 3 extra brevbärare.

Följande år bestämdes att den svenska ministerposten i Hamburg, som tidigare varit förbunden med postkommissariatet, skulle skiljas från detta.

Som postkommissarie utnämndes då *Johan Carl Hellberg*, (1815—1877), en energisk och dynamisk person. Han hade förut varit anställd i hovexpeditionen och där avancerat till protokollsekreterare. Den 21 maj 1856 tillträdde han befattningen som postkommissarie och den 28 oktober samma år flyttade Hellberg och det svenska postkontoret in i Hamburgs »stora posthus», där postkontoret öppnades den 31 oktober. Året därpå, den 17 mars, erhöll Hellberg titeln »Postdirecteur».

När Hellberg kom till Hamburg hade det svenska postkontoret stora svårigheter att kämpa med. Genom danskarnas strävan att åter komma i besittning av den norska brevväxlingen med utlandet hade Sveriges posträtt blivit på ett otillbörligt sätt kringskuren. Efter många stridigheter lyckades dock Hellberg år 1859 motverka danskarnas självtagna rätt att i Hamburg mottaga brev till Sverige samt förhindra att den genom Danmark transiterade svenska posten åsattes dansk stämpel. Mot den norska postgångens överflyttande på det danska postverket samt mot Danmarks rätt att över Sverige utväxla sluten post med Norge stod dock Hellberg maktlös.

Enligt Kungl. Generalpoststyrelsens registratur av den 16 aug. 1859 angående tvist mellan svenska och danska postverken om bl. a. norska postens expediering från Hamburg sägs att den danska poststyrelsen »öppet» hade uttalat den åsikten, att svenska postkontorets bibehållande i Hamburg icke är förenligt med det danska postverkets intressen.

De vid postkontoret anställda brevbärarna eller som de på den tiden kallades, »brevdragare», hade bl. a. till uppgift att bära ut de brev som anlände från Sverige och var adresserade till mottagare i Hamburg. För varje sådant brev ägde de rätt att själva uppbära en avgift av mottaga-

ren på 1 skill. Hamburger Courant. Köpmännen i Hamburg klagade på denna avgift och man övervägde hos Kungl. Generalpoststyrelsen i Stockholm att överlåta utdelningen åt Hamburgs »eget Post Amt», men år 1860 förklarade sig den hamburgska poststyrelsen vara ovillig att övertaga utdelningen av breven. Man beslöt då att »brevskillingen», 1 skill. Hamburger Courant per brev, ej längre skulle tillfalla brev-bärarna utan postverket. Som kompensation för mistade brevskillingar skulle i stället årligen till de sex brevbärarna utbetalas sammanlagt 1 000 hamburgerthaler. Samtidigt beslöts det att för brev som avhäm-tades på postkontoret skulle någon brevskilling ej vidare uttagas.

Postdirektören Hellberg var en mångsidig man med skiftande intres-sen. Han intog under sin tid i Hamburg en socialt framskjuten ställning och ägnade sig åt ett omfattande umgängesliv. Han var nära bekant med alla ledande män i Hamburg. När kungliga personer besökte staden underlät han ej att göra dem sin uppvaktning. För allmänna postala frågor hyste han ett stort intresse. På eget initiativ utgav han och redi-gerade under åren 1859—60 från Hamburg den svenska postala tid-skriften »Arkiv i Postväsendet», i vilken han genom artiklar visade sin stora idérikedom och initiativförmåga men ibland också riktade en sådan kritik mot det svenska postverket att det vid några tillfällen åstadkom irritation.

Som prov på Hellbergs initiativkraft och skickliga publicistiska talang bör framhållas hans i september 1862 från postkontoret i Ham-burg utgivna tryckta promemoria om Sveriges utländska postgång. Denna riktade sig till »Allmänheten» och ger en uttömmande och klar redogörelse för hur den svenska posttrafiken mellan Sverige och det svenska postkontoret i Hamburg var organiserad och hur brevskrivarna skulle förfara, för att deras post snabbast och bäst skulle nå adressater-na. Detta tryck, vilket i facsimile återges här, är skrivet på ett klart och lättförståeligt språk.

Med anledning av dansk-preussiska kriget upprättade Sverige den 2 februari 1864 en ny postförbindelse för Norges räkning mellan Warne-münde och Ystad »såsom varande för tillfället den enda postlinjen för brev till och från Norge». Redan den 28 mars samma år indrogs den emellertid eftersom staden Hamburg under tiden hade stängt det danska postkontoret och för egen räkning övertagit all postbefordran till Dan-mark och Norge.

Vid utgången av år 1864 dryftades inom Kungl. Generalpoststyrelsen lämpligheten av att indraga det svenska postkontoret i Hamburg. Föl-

September 1862.

Svenska Postkontorets i Hamburg vördsamma Promemoria om Sveriges utländska Postgång.

Några ord till Allmänheten.

Öfvere än förut har man i år beklagat sig öfver missöden vid fortskaffningen af bref från och till Sverige. Hela postgången denna sommar uppgifves hafva varit mera oregelbunden, vexlande, ja nyckfull, än någonsin; bref ha hunnit senare fram, än de på samma gång till samma ort afskickade tidningar; bref från södra Tyskland till Skåne hafva tagit vägen öfver Stockholm; bref ifrån Frankrike ha behöft 13 dygn för att hinna fram till Marstrand o. s. v. Vi utbedja oss tillstånd att här nedan få belysa detta, och att ödmjukeligen jemna några anvisningar, på hvad sätt allmänheten själf skulle kunna bidraga att göra slut på oredan.

Vintertiden går svenska posten nästan uteslutande öfver Hamburg, ty det lilla undantaget (postjakten mellan Ystad och Stralsund) är så ringa, att det knappast spörjes till (vi tala ej om Norsk, Dansk eller Finsk brevutväxling). Det torde vara känt och erkänt att postgången vintertiden är ordentlig, i det mesta, hvilket innebär ett godt vitsord åt svenska postkontoret i Hamburg, som då har den nästan hel och hällen om hand.

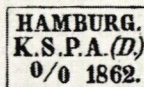
Sommartiden, d. v. s. under hela den tid, då svenska ångbåtar föra post och breffläder, gå breffen till *minsta* delen öfver Hamburg och till en ännu mindre del genom *svenska* postkontoret dersamma städer. Vi skola hängre ned tydligare visa det. Ett factum är, att under $6\frac{1}{2}$ års tid har *intet enda hos sinstänmda kontor anmält missöde med bref visat sig härröra från der begånget fel*; hvilket undertecknad kontorsechef så mycket mera obehindradt kan nämna, som hans egen tjänstgöring icke har med breffvens handläggning att skaffa, hvadan den berömda ordningen i denna del uteslutande är en förtjenst hos hans tio biträden.

Brefven *från* Sverige gå sommartiden ut öfver Gefle, Stoc holm, Kalmar, Ystad, Malmö, Helsingborg, Göteborg, till Stettin, Stralsund, Lübeck, Köpenhamn, Helsingör, Hamburg och Engelska hamnar. Dessa bref äro af tvneio slag, som noga böra åtskiljas: charterade (d. v. s. på postkontor inlemnade) bref och ocharterade (brefflädsbref, som instoppas i lädan ombord på ångbåt). De förra *beror det af svenska postverkets vilja och behag att dirigera till Hamburgs svenska kontor*; de andra äro deremot underkastade andra postverks behag, i den hamn, fartyget utrikes anlöper. Är fartyget svenskt, och anlöper Ystad före utländsk hamn, så blifva der,

till följd af särskildt arrangement, *de till Hamburg adresserade lädbrefven uttagna ur lädan och charterade till Svenska kontoret. Men inga andra. Anlöper fartyget icke Ystad, komma de breffen icke till sinstänmda Hamburgerkontors handläggning, utan stanna i annan, såsom t. ex. uti Hamburg i Dansk, värjo: sådant händer, höst och vår, stundom äfven lädbrefven med Svea och Bore. — Från Sverige charteras till svenska kontoret i Hamburg öfver Stettin, Stralsund, Lübeck inga andra bref, än de som äro adresserade till staden Hamburg. Ensamt Stettin charterar hit vissa lädbref. De missöden, som kunna drabba alla de andra utländska breffen öfver dessa hamnar, komma således på helt andras räkning. Breffen till Holstein, Slesvig o. s. v. höra naturligtvis icke heller till Hamburgs handläggning.*

Brefven *till* Sverige gå (till en del äfven vintertiden) *förbi* Hamburg; directe till Stettin, Stralsund, Lübeck; och bland dem, som verkligen passera Hamburg, komma icke heller alla till *Svenska* kontoret. Desse oegentligheter härröra dels af missförstånd om konventionernas rätta mening, dels af sidosprång utanföre konventionerna, dels af sinsemellan stridiga konventioner, af tilltagna missbruk som vunnit vanans häfd under det svenska kontorets mångåriga lägevall, af nya kommunikationsförhållanden och metoder som icke kunde förutses då konventionerna skrefvos, o. s. v. Genom den stora förmånen, att besitta eget postverk i Hamburg, kan Sverige när som helst med största lathet undanröjda all denna oreda; men de dertill nödvändiga åtgärder måste anordnas af öfverautoriteter och kunna icke genomdrivas af kontoret på egen hand. Här är icke stället för en beskrifning, *huru* denna angelägenhet borde arrangeras.

Hvarje bref, som passerat *svenska* kontoret i Hamburg, är stämpadt med endera af här bifogade stämplat:

Den runda användes för bref som passerat genom Preussen, den fyrkantiga för breffen genom Danmark

jande år den 22 september beslöt man att säga upp kontraktet på postlokalen och bostaden för Hellberg i staden Hamburgs posthus. I rikets ständers revisorers berättelse år 1865 ansågs postkontoret ej längre nödvändigt med den motiveringen, »att sedan postkupé inrättats å södra stambanan, kontoret så gott som uteslutande tjänade som ett omkarteringskontor».

Något beslut om att postkontoret skulle upphöra hade dock ej fattats utan Hellberg hade fått i uppdrag att skaffa en ny postlokal. Han tycks emellertid ha haft svårigheter med detta eftersom en resepostinspektör någon gång på försommaren erhöll uppdraget att anskaffa den nya postlokalen, vilket också lyckades. Den var belägen i Scholvienska passagen och innehöll åtta rum. Den 24 augusti 1866 beviljades postdirektör Hellberg ett årligt hyresbidrag på 1 600 Mark, vilket tyder på att kontor och bostad därefter blevo åtskilda.

Planerna på att indra postkontoret i Hamburg synes tills vidare ha skrinlagts, splittringen i Hansestädernas postväsende upphörde den 1 januari 1868 genom att det Nordtyska förbundet hade bildats. Hamburgs samtliga tyska postkontor ingick därmed i förbundspostverket. Endast det svenska postkontoret utgjorde ännu ett undantag. I en paragraf i artikel 51 i Nordtyska förbundsorfattningen angavs att »med icke tyska regeringar, som ännu äga och utöva posträtt i Hanse-städerna, skola överenskommelse för ovannämnda ändamål (hela postväsendets förening) träffas.» Förhandlingarna med den svenska regeringen drog emellertid ut på tiden. Men den 24 mars 1868 deklarerades det i en Kungl. skrivelse att svenska postkontoret i Hamburg skulle indragas och Sveriges posträttigheter därstädes »eftergifvas», om det Nordtyska förbundet »till Sverige utbetalar en gottgörelse, som med ledning av vad i enahanda hänseende skall blivit Danmark erbjudet, blivit av Kongl. Maj:t bestämd till 200 000 Thaler P.K. (Preussisk kourant) och förbundet åtog sig att bestrida alla kostnader, som av postkontorets upplösning bliva en följd».

I en senare Kungl. skrivelse av den 12 september 1868 sägs det emellertid att det svenska postkontoret i Hamburg tills vidare skall fungera. Fristen blev dock kort. Traktaten med det Nordtyska förbundet undertecknades den 23—24 februari 1869. Enligt en Kungl. skrivelse av den 16 mars samma år meddelades det att »i enlighet med det mellan Sverige och Nordtyska förbundet avslutade postfördraget svenska postkontorets i Hamburg verksamhet skulle med innevarande månads slut upphöra». En del av postkontorets tillhörigheter skulle försäljras och en

annan del översändas till Sverige. Postdirektör Hellberg och några andra av postkontorets tjänstemän erhöll flyttningsbidrag. Det kontoret tillhöriga kassaskåpet är bevarat i Postmuseum i Stockholm.

Det svenska postkontoret var det sista av de utländska postkontoren som var i verksamhet i Hamburg.

När postdirektör Hellberg i Hamburg lämnade sin händelserika tjänst vid Sveriges sista utländska postkontor, då avträdde, enligt Hellbergs ord, »vår sista besittning utomlands». Han glömde då bort Sveriges besittning i Västindien, ön S:t Barthelemy, som först år 1879 avträdde till Frankrike. Men så fanns det ju inte något postkontor där — tyvärr — menar många av oss filatelister.

Källor

Heurgren, P. G. Register över innehållet i postala förordningar och skrivelser I—VIII stencilerat ex. i Postmusei bibliotek) 1925—1938.

Hamburg, Seine Postgeschichte, Postwertzeichen und Poststempeln (Festschrift) Hamburg 1935

Postala notiser nr 5 Stockholm 1877

Svensk filatelistisk tidskrift Stockholm 1906

Svensk trafiktidning nr 5 Stockholm 1949

Postmuseum, diverse brev, handlingar och kuvert stämplade med Hamburg-stämplor